

Beteskravets betydelse för svenska mjölkbönder

En kvalitativ studie om lönsamhet, djurhälsa och självbestämmande

Erik Andersson & Stina Helander

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap/Institutionen för ekonomi

Agrar ekonomi

Examensarbete/SLU, Institutionen för ekonomi, 1691 • ISSN 1401-4084

Uppsala 2025

Beteskravets betydelse för svenska mjölkbönder: En kvalitativ studie om lönsamhet, djurhälsa och självbestämmande

Erik Andersson & Stina Helander

Handledare:	Karin Hakelius, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi
Examinator:	Per-Anders Langendahl, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i Företagsekonomi
Kurskod:	EX0902
Program/utbildning:	Agrar Ekonomi
Kursansvarig inst.:	Institutionen för Ekonomi
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2025
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Serietitel:	Examensarbete/SLU, Institutionen för ekonomi
Delnummer i serie:	1691
ISSN:	1401-4084
Nyckelord:	Beteskrav, mjölkbönder, lönsamhet, självbestämmande

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för Ekonomi

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka hur svenska mjölkbönder förhåller sig till ett eventuellt slopande av det lagstadgade beteskravet för lakterande mjölkkor, samt vilka ekonomiska och praktiska konsekvenser detta skulle kunna få för deras verksamhet. Studien bygger på två kvalitativa intervjuer med mjölkbönder inom samma geografiska beteszon och har analyserats med hjälp av kvalitativ innehållsanalys. Det teoretiska ramverket utgörs av självbestämmandeteorin, modeller för marknadsstruktur (monopolistisk och perfekt konkurrens) samt utbuds- och efterfrågemodellen.

Resultatet visar att flera bönder efterfrågar större självbestämmande i hur betesdriften ska genomföras, då nuvarande lag upplevs som stelbent och svår att anpassa till olika gårdars förutsättningar. Ekonomiska kostnader kopplade till betesdrift lyfts som ett hinder, särskilt för större besättningar. Samtidigt uttrycks oro för att konsumenternas förtroende för svensk mjölk kan minska om beteskravet tas bort, vilket skulle kunna påverka efterfrågan negativt. Vissa respondenter nämner även djurhälsoproblem som juverinflammationer och viktnedgång under betessäsongen, särskilt hos högproducerande raser som Holstein.

Studien visar på en målkonflikt mellan effektiv produktion och bevarande av konsumentförtroende och djurvälstånd. En möjlig väg framåt kan vara att ersätta ett generellt krav med gårdsanpassade lösningar och ekonomiska incitament för frivillig betesgång. Då urvalet är begränsat till två intervjuer inom ett geografiskt område, föreslås vidare forskning med större urval och regional spridning.

Abstract

This study aims to explore how Swedish dairy farmers view a potential repeal of the mandatory grazing requirement for lactating dairy cows, and what economic and practical consequences such a policy change might have for their operations. The research is based on two qualitative interviews conducted within the same grazing zone in Sweden and analyzed through qualitative content analysis. The theoretical framework includes self-determination theory, models of market structure (monopolistic and perfect competition), and the supply and demand model.

The results indicate that some farmers seek greater autonomy in how grazing is managed, as the current legislation is perceived as rigid and difficult to adapt to individual farm conditions. The economic costs associated with grazing were highlighted as a burden, particularly for larger herds. At the same time, there was concern that consumer trust in Swedish milk may decline if the grazing requirement is removed, potentially leading to reduced demand. Both respondents also mentioned animal health concerns during the grazing season, including mastitis and weight loss, especially in high-yielding breeds such as Holsteins.

The study reveals a conflict between efficient production and the maintenance of consumer trust and animal welfare. A possible path forward could involve replacing the general requirement with farm-specific solutions and economic incentives for voluntary grazing. Given the limited sample size—two interviews within one region—further research with a broader and more geographically diverse sample is recommended.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	9
1.1	Bakgrund.....	9
1.2	Empiriskt problem	10
1.3	Teoretiskt problem	11
1.4	Syfte och frågor.....	12
1.5	Avgränsningar	12
1.6	Disposition.....	13
2.	Teorier	14
2.1	Självbestämmandeteorin i lantbrukets kontext	14
2.2	Monopolistisk konkurrens	16
2.2.1	Perfekt konkurrens och den teoretiska marknadsmodellen	17
2.2.2	Utbud och efterfrågan – teori och tillämpning.....	17
2.2.3	Lönsamhet	18
2.3	Litteraturöversikt.....	19
2.3.1	Regering	19
2.3.2	Jordbruksverket	19
2.3.3	Konsumenters åsikter kring bete studie	20
2.3.4	LRF motion	21
2.4	Teoretisk syntes	21
2.4.1	Självbestämmandeteorin: Autonomi och motivation för lantbrukare	22
2.4.2	Monopolistisk konkurrens: Differentiering och varumärkesbyggande	22
2.4.3	Utbud och efterfrågan: Konsumentpreferenser och priselasticitet	22
2.4.4	Perfekt konkurrens.....	23
2.4.5	Mjölkföretagens lönsamhet.....	23
3.	Metod.....	25
3.1	Kvalitativa intervjuer.....	25
3.1.1	Deltagare	26
3.2	Litteraturgenomgång	26
3.3	Empiri	30
3.4	Trovärdighet och äkthet kvalitativa intervjustudier	27
3.4.1	Trovärdighet.....	27
3.4.2	Äkthet.....	28
3.4.3	Kritisk reflektion	28
3.5	Reflexivet	29
3.6	Etiska överväganden i intervjustudier	29
4.	Resultat	33
4.1	Böndernas inställning till att slopa beteskravet för mjölkkor	33

4.2	Beteslagens betydelse för lönsamheten	34
5.	Diskussion och slutsats	36
5.1	Självbestämmande och gårdsanpassade lösningar	36
5.2	Ekonomiska konsekvenser av betesdrift	37
5.3	Betesdriftens roll i en differentierad marknad	38
5.4	Djuretik, hälsa och produktionspåverkan	38
5.5	Marknadsdynamik: utbud, efterfrågan och konkurrens.....	39
5.6	Slutsats	39
5.7	Förslag till vidare forskning och kritisk reflektion	40
	Referenser.....	41
	Populärvetenskaplig sammanfattning: "Måste mjölkkor gå ute? En studie om mjölkbönders syn på beteskravet."	44
	Bilaga 1	45
	Bilaga 2..... Fel! Bokmärket är inte definierat.	
	Bilaga 3..... Fel! Bokmärket är inte definierat.	

1. Inledning

Detta kapitel introducerar studiens kontext, bakgrund och problemformulering. Här presenteras den svenska beteslagstiftningens historik och nuvarande påverkan på mjölkböndernas ekonomiska villkor, liksom den debatt som uppstått kring ett eventuellt slopande av kravet. Kapitlet behandlar både empiriska och teoretiska problem, samt förklarar studiens syfte, forskningsfrågor, avgränsningar och övergripande disposition.

1.1 Bakgrund

År 1988 infördes den svenska beteslagstiftningen som styr när och hur länge alla svenska mjölkkor ska vara ute på bete (LRF 2024a) för att kunna garantera att de uppbundna besättningarna av mjölkkor får en tillräckligt lång betessäsong. De uppbundna besättningarna där korna stod uppbundna i kortbås respektive långbås vid mjölkning under sommaren samt konstant under vintern var det vanligaste systemet att ha mjölkkor under 80-talet (Martiin 2024). Idag lever de flesta svenska korna i ett helt annat system. Åtta av tio svenska mjölkkor finns i lösdriftssystem inomhus där korna kan röra sig fritt mellan foder, liggplats, mjölkning samt under säsong också bete (LRF 2024a).

Inom beteslagstiftningen finns det två olika typer av bete, rastbete på minst tre ha samt produktionsbete som är omkring tio ha. Rastbete är lagens minimikrav av yta på bete. Med kor på rastbete tappar mjölkbönder en lönsamhet på mellan 200 kronor och 550 kronor per ko per år (Törnqvist et al. 2014). En gård med produktionsbete har tillgång till större bete vid mjölkladugården och har högre kostnader för betet som i sin tur gör en minskning i lönsamheten hos bonden på 1000 kronor till 1200 kronor per ko per år (Törnqvist et al. 2014).

Året innan beteslagstiftningen infördes fanns det drygt 30 000 företag med mjölkkor (Jordbruksverket 2018), år 2023 hade det minskat till under 3 000 företag (LRF 2024b). Sammanfattat har nio av tio mjölkbönder lagt ner sina verksamheter de senaste 30 åren. Det visar att det är svårt att få lönsamhet som mjölkproducent (LRF 2024c). Konsekvensen är att idag har Sverige en självförsörjningsgrad på mjölkprodukter på endast 70 % (Svensk mjölk 2023).

Sveriges snittpris på mjölk som betalas ut till producenterna under 2024 låg på 46,46 Euro/100 kg. Jämfört med snittpriset i hela EU som var 48,41 Euro/100 kg (EU 2025). Konsumenter i Sverige betalar mer för svenska mjölkprodukter för att täcka dyrare kostnader hos producenterna jämfört med motsvarande europeiska produkter. Mjölkspriserna har under slutet av 2024, samt början av 2025 ökat främst i Sverige men även i övriga Europa, detta har lett till ett högre snittpris för

mjölken. Under de tre första månaderna för 2025 hamnar snittpriset i Sverige på 57,53 Euro/100 kg och i resten av Europa har det ökat till 53,67 Euro/-100 kg (EU 2025).

I en enkätstudie bland konsumenter framkom det att 95% tyckte att det är viktigt att mjölkkorna hålls på bete (Gustafsson 2021). Norrmejerier tar tydlig ställning och säger att mjölkkorna fortsatt kommer hållas på bete trots ett eventuellt slopat beteskrav (ATL 2024). En anledning till detta är att inte riskera en minskad efterfrågan på grund av svenska konsumenters värderingar om betesmöjlighet vilket skulle påverka mjölkbönders lönsamhet negativt. Vidare lyfts åsikten att genom att bevara Sveriges unika beteskrav garanteras en god djurvälstånd. Även negativa åsikter till ett slopat beteskrav lyfts, eftersom betesdriften är ett viktigt verktyg för att bevara en god biologisk mångfald (WWF 2024), ytterligare en anledning till att åsikter lyfts emot det slopade beteskravet.

1.2 Empiriskt problem

Studiens empiriska problem är att Sverige har ett lagstadgat beteskrav, vilket innebär att de svenska mjölkbönderna inte kan erhålla stöd för att hålla mjölkkor på bete (Kullgren 2024). Det gör att resterande EU-bönder som håller sina mjölkkor ute på bete kan få ekonomiskt stöd för detta till skillnad från de svenska. Svenska bönder har därmed en konkurrensnackdel gentemot europeiska mjölkbönder. Enligt Nevala (2024) uppger 68% av mjölkbönderna att ekonomin påverkas negativt av att ha mjölkkorna på bete. Priset på svenska mjölkprodukter blir högre för att täcka kostnader kopplat till beteskravet, jämfört med europeiska mjölkprodukter (Jonsson 2024).

Lantbrukarnas Riksförbund har skickat in ett förslag som föreslår slopat beteskrav för mjölkkor. Ur mjölkböndernas perspektiv skulle detta förslag kunna vara bidragande till mindre byråkratiskt arbete samt bättre lönsamhet och djurhälsa (LRF 2024d). Över 50% av svenska mjölkbönder tycker att både problem med klövar samt juverinflammationer ökar under betessäsongen (Nevala 2024). Samtidigt har detta förslag rört upp känslor i det svenska samhället där bilden av betande kor på sommaren är en idyllisk självklarhet.

Ett slopat beteskrav i Sverige kan påverka konsumenters förtroende för djurvälstånd hos svenska mjölkbönder och konsumenters efterfrågan på svensk mjölk, vilket kan komma att påverka mjölkböndernas lönsamhet. Genom information till och kunskap bland konsumenter om vad slopat beteskrav betyder för djurhälsa och djurhållning skulle förtroendetappet kunna minskas eller undvikas (LRF 2024d). En studie som belyser böndernas perspektiv kan vara bidragande till att minska kunskapsglappet.

1.3 Teoretiskt problem

Sverige har som enda land inom EU ett lagstadgat beteskrav. Övriga EU-bönder som håller sina mjölkkor ute på bete kan få ekonomiskt stöd för detta. Det innebär ett hinder för en perfekt marknad där fullständig konkurrens kan gälla (Lundmark 2010).

Problemet kopplas även till den ekonomiska teorin om utbud och efterfrågan som styr kvantitet och pris ut till konsument (Lundmark 2010), vilken är relevant eftersom mjölkbönders lönsamhet påverkas av marknadspriserna. Svenska mjölkbönder säljer till marknadspriser som påverkas av utbudet från EU, trots att de har högre kostnader.

Inom jordbruksbranschen drevs år 2024 90% av alla företag som enskilda firmor (Jordbruksverket 2024). Anledningen till det är en lag som heter jordförvärvslagen som säger att det bara är privatpersoner som får äga jordbruksmark i Sverige (Sveriges riksdag 2023). Enskild firma är en bolagsform där personen som tecknat företaget är personligen ansvarig med sin personliga ekonomi. Går företaget dåligt påverkar det direkt firmatecknarens egen ekonomi, till skillnad mot om det går dåligt i ett aktiebolag där ägarna är mer skyddade (Företagarna 2025). Lantbrukares företagande är alltså nära ihopkopplat till deras privata ekonomi samt identitet. Lantbruket i Sverige är hårt reglerat med lagar, regler och riktlinjer kring hur lantbruk ska bedrivas. Enligt Deci och Ryan (2017) är självbestämmande en faktor som påverkar motivation. Ett slopat beteskrav är också intressant ur ett psykologiskt perspektiv eftersom lantbrukarens motivation skulle kunna ökas genom ett större självbestämmande. En högre motivation hos lantbrukaren kan höja lönsamheten i företaget (Rehnqvist & Sahlin 2008).

Det finns studier gjorda gällande beteskravet för mjölkkor kopplat till mjölkbondens lönsamhet. De få studierna som gjorts med liknande frågeställningar har inte utvecklat ett teoretiskt perspektiv kring deras problemformuleringar utan har fokuserat på empiriska problem. Studierna saknar kapitel som utvecklar ett teoretiskt problem samt kopplar inte resultatet till några centrala teorier. De gjorda studierna har däremot samlat in viktig empiri bland annat kring både konsumenters åsikter kring beteskravet (Gustafsson 2021), samt mjölkbönders uppfattning kring betesdriften och dess påverkan på mjölkkena (Nevala 2024). Törnqvist et al. (2014) studerade hur varje ko tappar i produktion under betessäsongen och hur stort ekonomiskt bortfall det ungefär innebär. Det finns ett behov av att göra fler studier för att skapa en större förståelse kring hur beteskravet påverkar företaget i sin helhet (Nevala 2024, Gustafsson 2021, Andersson & Brink 2023, Törnqvist et al. 2014).

1.4 Syfte och frågor

Syftet med studien är att bidra med underlag och föra fram mjölkböndernas åsikter om ett potentiellt slopat betesstöd. Dessutom syftar studien till att beskriva betydelsen av beteslagstiftningen för svenska mjölkbönders lönsamhet.

Forskningsfrågor:

Hur ställer sig svenska mjölkbönder till att ta bort beteslagstiftningen?

Vilken betydelse har beteslagsstiftningen för svenska mjölkbönders lönsamhet?

1.5 Avgränsningar

För att uppnå en mer heltäckande och nyanserad förståelse för hur svenska mjölkbönder ställer sig till ett eventuellt slopande av beteskravet för lakterande mjölkkor, hade det varit önskvärt att genomföra ett stort antal intervjuer med olika bönder, fördelade över landets tre olika beteszoner. Enligt Greppa Näringen (2017) är Sverige indelat i tre geografiska områden med skilda krav på betesdrift, beroende på klimatförhållanden och växtsäsongens längd. Dessa skillnader påverkar både förutsättningarna för att bedriva betesdrift och böndernas upplevelser av beteslagens praktiska konsekvenser.

I denna studie har intervjuerna dock avgränsats till två mjölkbönder inom samma beteszon, den mellersta. Denna geografiska avgränsning har främst gjorts av praktiska skäl, då tidsåtgång och reseavstånd till mjölkgårdar i andra zoner bedömts vara för omfattande inom ramen för ett kandidatarbete. Det innebär att de regionala skillnader som potentiellt kan påverka böndernas attityder till beteslagstiftningen inte fångas upp i denna studie, vilket utgör en begränsning i materialets generaliserbarhet.

Vidare är studien avgränsad till att enbart belysa mjölkböndernas perspektiv. Konsumenternas uppfattningar om betesdrift och deras förväntningar på svensk mjölkproduktion berörs enbart indirekt i diskussionen. Denna avgränsning har gjorts med utgångspunkt i att det är mjölkbönderna som direkt påverkas av lagstiftningen, och därmed utgör den primära målgruppen för en eventuell policyförändring (LRF 2023). Även om konsumentpreferenser är av stor betydelse för marknadens utformning, bedöms det ligga utanför denna studies syfte att analysera dessa i detalj.

Det empiriska materialet har analyserats med hjälp av kvalitativ innehållsanalys enligt de principer som beskrivs av Bryman och Bell (2017), där fokus ligger på att identifiera återkommande teman och mönster i intervjumaterialet. Denna metod är lämplig för att tolka människors uppfattningar och erfarenheter i en

given kontext, men innebär också att resultaten är kontextbundna och inte nödvändigtvis kan representera hela målgruppen.

1.6 Disposition

Studien är disponerad i fem kapitel som tillsammans syftar till att ge en fördjupad förståelse för svenska mjölkbönders syn på ett eventuellt slopande av beteskravet för lakterande mjölkkor, samt vilka konsekvenser detta kan få för deras verksamhet.

I **kapitel 1** introduceras studiens bakgrund, relevans och kontext. Här presenteras även syftet och forskningsfrågorna, samt en genomgång av det teoretiska och empiriska problemområdet som ligger till grund för studien. **Kapitel 2** består av en redogörelse för de teorier som utgör studiens analytiska ramverk. Här presenteras bland annat självbestämmandeteorin, modeller för marknadsstruktur som monopolistisk och perfekt konkurrens, samt utbuds- och efterfrågemodellen. Kapitlet innehåller även en litteraturgenomgång där tidigare forskning och relevant facklitteratur diskuteras i relation till studiens syfte.

I **kapitel 3** redogörs för studiens metodologiska ansats. Här presenteras val av forskningsstrategi och urval, samt genomförandet av de kvalitativa intervjuerna. Kapitlet inkluderar även etiska överväganden och en kritisk reflektion kring forskarens roll, tolkning och reflexivitet, i enlighet med kvalitativa forskningsprinciper. **Kapitel 4** utgörs av studiens resultat. Här presenteras de huvudsakliga teman som framkommit i intervjuerna, med stöd av citat från respondenterna. Resultatet relateras till teorierna i vissa fall, men den huvudsakliga analysen förs i nästkommande kapitel. Slutligen innehåller **kapitel 5** en diskussion och slutsats där resultatet tolkas i relation till studiens teoretiska ramverk och tidigare forskning. Här förs även en kritisk diskussion om studiens begränsningar, samt förslag på vidare forskning.

2. Teorier

I detta kapitel presenteras de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för analysen. Självbestämmandeteorin används för att belysa lantbrukarens motivation och behov av autonomi, medan ekonomiska modeller som monopolistisk konkurrens, perfekt konkurrens samt utbud och efterfrågan ger förståelse för marknadens struktur och prisbildning. Lönsamhetsbegreppet fördjupas i relation till enskilda firmors särskilda villkor. Avslutningsvis redovisas tidigare forskning och rapporter från regering, myndigheter, branschorganisationer och konsumentstudier som belyser effekter av det svenska beteskravet. Tillsammans utgör dessa delar grunden för den teoretiska syntesen i studiens analys.

2.1 Självbestämmandeteorin i lantbrukets kontext

Självbestämmandeteorin (Self-Determination Theory, SDT), utvecklad av Deci och Ryan (1985; 2000), erbjuder ett värdefullt ramverk för att förstå vilka faktorer som påverkar motivation och välbefinnande hos individer, särskilt i arbetslivet. Teorin lyfter fram tre grundläggande psykologiska behov – autonomi, kompetens och samhörighet – som centrala för att människor ska känna inre motivation, vilket är särskilt relevant i sammanhang där individer driver sin egen verksamhet, som inom lantbruket och enskilda firmor.

Autonomi – självbestämmande som drivkraft i lantbruket

Autonomi, som handlar om individens upplevelse av att själv ha kontroll över sitt handlande, är en särskilt central aspekt inom lantbruket. Mjölkbönder och andra lantbruksföretagare fattar dagligen beslut som påverkar både produktion, arbetsmiljö och ekonomi. När dessa aktörer ges möjlighet att själva bestämma över arbetsprocesser, investeringar och produktionsinriktning, främjas inte bara den upplevda friheten utan även arbetsglädjen och engagemanget. Detta bekräftas i studier som visar att lantbrukare som upplever hög grad av självbestämmande ofta uppvisar starkare motivation, trots krävande arbetsvillkor (Lära 2025).

Att kunna styra över sin arbetstid, välja produktionsformer (t.ex. ekologiskt eller konventionellt jordbruk) och organisera arbetet efter egna värderingar kan vara avgörande för långsiktig hållbarhet, både ekonomiskt och psykiskt. För många enskilda lantbruksföretagare är just friheten att vara sin egen chef en starkt motiverande faktor.

Kompetens – att bemästra utmaningar i en komplex bransch

Kompetens handlar om individens behov av att känna sig kapabel och effektiv i sitt arbete. Inom lantbruket ställs höga krav på bred kunskap, problemlösningsförmåga och fysisk uthållighet. När lantbrukare känner att de lyckas hantera utmaningar – vare sig det gäller att optimera foderstater, hantera maskiner eller navigera i regleringssystem – stärks deras känsla av kompetens. Positiv återkoppling, exempelvis genom goda skördar, friska djur eller nöjda kunder, kan ytterligare förstärka denna känsla och bidra till en mer stabil inre motivation (Jordbruksverket 2023a).

Utbildning, tillgång till rådgivning och erfarenhetsutbyte med andra företagare kan också stödja upplevelsen av kompetens. För enskilda firmor är detta extra viktigt, då företagarens egen skicklighet i hög grad avgör verksamhetens framgång (Jordbruksverket 2023a).

Samhörighet – det sociala sammanhangets betydelse för lantbrukare

Samhörighet innebär att känna sig förstådd, accepterad och inkluderad i ett socialt sammanhang. Inom lantbruket, som ofta präglas av ensamarbete och geografisk isolering, kan behovet av sociala kontakter vara särskilt påtagligt. Att vara del av ett sammanhang – exempelvis ett producentkooperativ, en lokal lantbrukarförening, eller ett digitalt nätverk – kan skapa en känsla av gemenskap som stärker individens psykiska välbefinnande (Jordbruksverket 2023a).

Forskning visar att lantbrukare som har tillgång till socialt stöd upplever lägre stressnivåer och bättre förutsättningar att hantera arbetsrelaterade utmaningar (Jordbruksverket 2023b). Samhörighet kan därför ses som en skyddsfaktor, inte bara för motivation utan även för psykisk hälsa i en yrkeskår där arbetsbördan ofta är tung och avståndet till kollegor kan vara stort (Jordbruksverket 2023a).

Självbestämmandeteorin ger värdefulla insikter i hur man kan främja hållbar motivation bland lantbrukare och egenföretagare. Att skapa strukturer som stärker autonomi (exempelvis genom mindre byråkratisk kontroll), möjligheter till kompetensutveckling och social samhörighet kan bidra till att minska utbrändhet och förbättra livskvaliteten på landsbygden.

Samtidigt är det viktigt att erkänna teorins begränsningar i praktiken. Alla aktörer inom ett system kan inte ges obegränsad autonomi, särskilt inte inom sektorer som påverkas av livsmedelssäkerhet, djurvälstånd och miljölagstiftning. Det krävs en balans mellan individuellt självbestämmande och kollektiva regleringar för att säkra både effektivitet och hållbarhet.

Inom lantbrukssektorn, där arbetet ofta är självstyrt men samtidigt förenat med höga krav, erbjuder självbestämmandeteorin ett kraftfullt ramverk för att förstå

hur motivation och välmående kan stärkas. Genom att tillgodose lantbrukarens behov av autonomi, kompetens och samhörighet kan såväl individens arbetsglädje som verksamhetens långsiktiga hållbarhet främjas. Detta är särskilt relevant för enskilda firmor, där företagaren ofta bär hela ansvaret – men också har stora möjligheter att forma sin vardag utifrån egna värderingar och mål.

2.2 Monopolistisk konkurrens

Monopolistisk konkurrens är en marknadsform som kombinerar element från både monopol och perfekt konkurrens. Teorin bygger på antagandet att ett stort antal företag konkurrerar med varandra genom att erbjuda produkter som visserligen är substitut men inte helt identiska. Varje företag innehar således viss marknadsakt, främst tack vare produktdifferentiering (Konkurrensverket 2025).

Till skillnad från perfekt konkurrens – där produkterna är homogena och aktörerna är pristagare – möjliggör monopolistisk konkurrens för företag att påverka priset inom vissa gränser. Denna påverkan uppstår som ett resultat av konsumenternas preferenser för vissa egenskaper hos produkterna, ofta kopplade till varumärke, design, kvalitet eller emotionella värden. Företag använder därför differentiering som ett strategiskt verktyg för att särskilja sina produkter och därmed motivera en högre prisnivå (Konkurrensverket 2025).

En av de mest centrala aspekterna i denna marknadsstruktur är vikten av varumärkeskapital. Företag investerar mycket resurser i marknadsföring, reklam och positionering för att stärka varumärkets attraktionskraft. Marknadsföringens syfte är inte enbart att informera konsumenterna om produkters existens, utan snarare att skapa och upprätthålla lojalitet och identitet kring varumärket. Detta innebär att det i många fall är uppfattningen om varumärket, snarare än den faktiska produktkvaliteten, som avgör köpbeteendet (Konkurrensverket 2025).

Vidare innebär detta att företag i en monopolistiskt konkurrensutsatt marknad kan ta ut högre priser än vad som skulle vara möjligt på en marknad med perfekt konkurrens. Konsumenterna är ofta villiga att betala ett premiumpris för produkter som de upplever som unika eller överlägsna, även om produkten objektivt sett är mycket lika andra produkter på marknaden. Prissättningen speglar därför inte enbart kostnadsstrukturen utan även den upplevda värdeskapningen genom varumärket (Konkurrensverket 2025).

En annan viktig aspekt är de strukturella inträdesbarriärer som uppstår, trots att marknaden formellt är öppen. Nya aktörer kan ha svårt att etablera sig, särskilt om marknaden domineras av välkända varumärken med stark kundlojalitet. Dessa barriärer kan bestå av höga initiala marknadsföringskostnader, etablerade distributionskanaler eller redan befintligt varumärkeskapital hos konkurrenterna. Detta skapar en slags indirekt monopolställning för vissa aktörer, trots

förekomsten av flera företag på marknaden (Konkurrensverket 2025). I kontrast till klassiska modeller, där efterfrågan styrs av pris och kvantitet, påverkas efterfrågan här av faktorer som varumärkesassociationer, sociala normer och emotionella drivkrafter. Detta gör att traditionella ekonomiska analysmodeller inte alltid är tillräckliga för att förstå marknads utveckling (Ekonomifakta 2025).

Sammanfattningsvis kännetecknas marknader med monopolistisk konkurrens av en balans mellan konkurrens och differentiering. Trots att många aktörer verkar på marknaden, skapar varumärkeslojalitet och produktdifferentiering en situation där fri konkurrens inte råder. Relaterat till mjölkproducenter här är marknaden som skapats av de olika mejerierna som verkar i Sverige och i EU.

2.2.1 Perfekt konkurrens och den teoretiska marknadsmodellen

Teorin om perfekt konkurrens är en central utgångspunkt inom nationalekonomisk analys och beskriver en idealiserad marknad där ett stort antal köpare och säljare verkar under förutsättningar av fullständig information, identiska produkter och inga inträdeshinder (Lundmark 2010; Ekonomifakta 2025). I denna modell driver konkurrensen priserna ner mot produktionskostnaden, vilket leder till effektiv resursallokering och i teorin noll ekonomisk vinst på lång sikt.

Konkurrensen mellan aktörer fungerar som en drivkraft för effektivisering och produktutveckling, där företag använder strategier som prispress eller kvalitetsförbättring för att attrahera konsumenter. För att perfekt konkurrens ska råda krävs frånvaro av marknadsmisslyckanden, stordriftsfördelar och transaktionskostnader. Teorin är dock starkt förenklad och saknar många av de komplexa faktorerna som präglar verkliga marknader, som produktdifferentiering och informationsasymmetrier.

Den största skillnaden mellan modellen och verkligheten är att varor i praktiken ofta skiljer sig åt, och att aktörer inte kan ha fullständig information. Detta gör att modellen snarare fungerar som ett analytiskt verktyg än en beskrivning av faktiska marknadsförhållanden (Ekonomifakta 2025).

2.2.2 Utbud och efterfrågan – teori och tillämpning

Utbuds- och efterfrågeteorin är en central modell inom nationalekonomin som förklarar hur pris och kvantitet bestäms på en fri marknad. Priset formas i samspelet mellan köparnas vilja att efterfråga en vara vid olika prisnivåer och säljarnas vilja att erbjuda varan. Där dessa intressen möts uppstår en marknadsjämvikt, vilket innebär att pris och mängd bestäms där utbud och efterfrågan balanserar varandra (Lundmark 2010).

Modellen förutsätter en perfekt marknad utan inträdeshinder, med fri konkurrens och fullständig information för samtliga aktörer. I praktiken uppfylls dessa villkor aldrig. Exempelvis inom miljö- och lantbrukssektorn kan höga investeringskostnader skapa barriärer, vilket försvårar marknadstillträde (Ekonomifakta 2025).

Utöver detta tar modellen inte hänsyn till externa faktorer som trender, inkomster, statlig reglering eller förändrade konsumentpreferenser, vilka alla kan påverka utbud och efterfrågan oberoende av pris. Trots sina begränsningar utgör teorin en viktig grund för förståelsen av marknadsdynamik, men bör kompletteras med andra perspektiv vid analys av verkliga marknadsförhållanden (Lundmark 2010).

2.2.3 Lönsamhet

Lönsamhet inom företag avser förhållandet mellan intäkter och kostnader, det vill säga i vilken grad verksamheten genererar ekonomiskt överskott. Inom enskilda firmor, eftersom ägaren och företaget inte är separata juridiska personer, påverkar lönsamheten direkt ägarens privatekonomi (Företagarna 2025). Lönsamhet kan mätas på olika sätt, men vanliga nyckeltal är 'Resultat före och efter avskrivningar' samt 'Avkastning på eget kapital'. I enskilda företag blir det även centralt att beakta ägarens arbetsinsats vid bedömning av den faktiska vinsten, då ingen lön tas ut i traditionell mening. En god lönsamhet är avgörande för långsiktig hållbarhet, möjlighet till investeringar samt motståndskraft vid konjunktursvängningar (Ekonomifakta 2025).

Hur lönsamhet beräknas

Lönsamhet beräknas ofta med hjälp av nyckeltal som visar relationen mellan vinst och insatt kapital eller omsättning. Ett vanligt mått är avkastning på eget kapital, som visar hur stor vinst ägaren får i förhållande till sitt satsade kapital.

Formeln är:

$\text{Resultat efter finansnetto} \div \text{Eget kapital} \times 100$ (Ekonomifakta 2025).

Andra mått som mäter lönsamhet kan inkludera vinstmarginal, som visar hur stor andel av intäkterna som blir kvar som vinst efter att kostnaderna dragits av.

Lönsamhet inom lantbruket

Inom lantbrukssektorn är lönsamhets begreppet särskilt komplext då intäkter och kostnader påverkas av en mängd externa faktorer, som väderförhållanden, politiska beslut, EU-stöd och prisvariationer på världsmarknaden. Många lantbruk bedrivs som enskilda firmor, vilket innebär att företagets ekonomiska resultat

direkt påverkar lantbrukarens privatekonomi. Investeringsbehovet är ofta stort, medan marginalerna är små, vilket gör att lantbruket är känsligt för förändringar i exempelvis produktionskrav eller miljöregleringar. En god lönsamhet är därför avgörande för att lantbrukare ska kunna upprätthålla produktionen, förnya maskinparken och anpassa sig till hållbarhetskrav och marknadsförändringar (Jordbruksverket 2023b).

2.3 Litteraturöversikt

2.3.1 Regering

I regeringens underlag *Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd* (SOU 2024:56) föreslås en ökad flexibilitet i beteslagstiftningen för mjölkkor som hålls i lösdriftssystem. Utredaren konstaterar att det svenska beteskravet, som innebär att mjölkkor ska hållas på bete under sommarhalvåret, kan hindra en nödvändig utveckling av svensk mjölkproduktion och påverka konkurrenskraften negativt. För att ge djurvälståndssättning måste åtgärder enligt EU-lagstiftningen gå utöver nationella lagkrav, vilket försvåras av det svenska beteskravet. Utredaren föreslår därför att djurägarna ges större flexibilitet och förtroende att själva bedöma om, och i sådana fall hur länge, mjölkkor i lösdriftssystem ska gå på bete. Förslaget syftar till att underlätta för mjölkproducenter och stärka konkurrenskraften samtidigt som djurskyddet bevaras (Regeringen 2024).

2.3.2 Jordbruksverket

Jordbruksverkets rapport RA 14:16, *Beteslagstiftningens effekter på lönsamheten i mjölkföretagen – en studie av tre typgårdar*, publicerad i september 2014, undersöker hur Sveriges beteskrav påverkar ekonomin för mjölkproducenter. Rapporten är författad av Marie Törnquist, Sone Ekman, Göte Frid, Anna E Holm och Annika Hultgren. Syftet med studien var att analysera beteslagstiftningens inverkan på lönsamheten hos mjölkföretag. Genom att studera tre typgårdar i olika delar av Sverige undersöktes hur beteskravet påverkar företagens ekonomi och verksamhet. Rapporten bygger på ekonomiska analyser och jämförelser mellan olika betesstrategier.

Studien visade att beteslagstiftningen medför ökade kostnader för mjölkproducenterna. För de studerade typgårdarna ledde beteskravet till en försämrad lönsamhet jämfört med att hålla korna på stall året om. Ett alternativ där djuren betade mer än lagens minimikrav innebar ytterligare försämring av lönsamheten, främst på grund av minskad mjölkavkastning. Rapporten belyser att betesdrift innebär både fördelar, som förbättrad djurhälsa och möjlighet till

naturligt beteende, och utmaningar, som ökade kostnader och behov av anpassning till olika förutsättningar.

Denna rapport är relevant för diskussioner om beteskravets påverkan på mjölkproducenters ekonomi och konkurrenskraft. Den ger en empirisk grund för att förstå de ekonomiska konsekvenserna av beteslagstiftningen och kan bidra med underlag för beslut om framtida regelverk och stödåtgärder inom mjölkindustrin (Törnqvist et al. 2014).

2.3.3 Studie rörande konsumenters åsikter kring bete

Gustafssons kandidatuppsats från 2021, *Konsumenters inställning till ett slopat beteskrav – en enkätstudie*, undersöker svenska konsumenters attityder gentemot ett potentiellt borttagande av det lagstadgade beteskravet för mjölkkor. Studien genomfördes vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och publicerades i Epsilon Archive for Student Projects.

Syftet med studien var att kartlägga konsumenters åsikter om ett slopat beteskrav, belysa fördelar och nackdelar med betesdrift för mjölkkor samt undersöka potentiella konsekvenser av en sådan förändring. För att samla in data genomfördes en enkätstudie bland svenska konsumenter, kompletterad med en litteraturgenomgång (Gustafsson 2021).

Resultaten visade att konsumenterna generellt ansåg att betesdrift var viktig för kornas välfärd och uttryckte en vilja att behålla beteslagstiftningen. Många konsumenter uppgav att de skulle överväga att minska sin konsumtion av mjölkprodukter om kossorna inte längre fick gå på bete. Studien framhöll också att betesdrift bidrar till bättre djurhälsa, som förbättrad klöv- och benhälsa, minskad förekomst av juverinflammation och lägre dödlighet. Tillgång till bete möjliggör och uppmuntrar naturliga beteenden hos kor, vilket anses positivt för deras välfärd. Dock identifierades även utmaningar med betesdrift, som begränsad kontroll över foderintag och näringsinnehåll samt negativa effekter av extremt väder på djurens välfärd (Gustafsson 2021).

Gustafssons studie indikerar att svenska konsumenter värdesätter betesdrift för mjölkkor och ser det som en viktig aspekt av djurvälfärd. Ett slopat beteskrav kan påverka konsumenternas attityder och konsumtionsmönster, vilket kan ha konsekvenser för mjölkindustrins struktur och image. Studien bidrar till förståelsen av konsumenters syn på djurhållning och kan vara relevant i diskussioner om framtida djurskyddslagstiftning och livsmedelsproduktion (Gustafsson 2021).

2.3.4 LRF-motion

I en nyligen publicerad motion från Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) uttrycks en önskan om att beteslagen för mjölkkor i Sverige ska förändras för att skapa bättre förutsättningar för svensk mjölkproduktion och öka konkurrenskraften gentemot andra länder. LRF argumenterar för att det idag finns en överreglerad lagstiftning som styr hur mjölkkor ska hållas på bete, vilket inte är nödvändigt för att säkerställa god djurvälfärd. De anser att en modernare beteslagstiftning skulle ge bönder större flexibilitet att anpassa sina verksamheter utan att detta innebär några negativa konsekvenser för djuren.

LRF betonar att Sverige är det enda EU-landet som har en generell beteslag för mjölkkor, vilket kan ses som en konkurrensnackdel när andra länder inte har liknande regler. De hävdar att den nuvarande lagstiftningen är ett hinder för att kunna utveckla mjölkproduktionen, och förespråkar istället en lösning där bönder själva kan avgöra hur och när de låter sina kor gå på bete, beroende på lokala förhållanden och verksamhetens behov. Ett slopat beteskrav i Sverige menas också ge svenska mjölkproducenter möjligheten att få stöd för att ha sina mjölkkor på bete.

Vidare påpekas att även om beteslagen ändras, kommer inte mjölkbönderna att förlora möjligheten att ha kor på bete, utan det handlar snarare om att ge dem mer frihet att avgöra vad som är bäst för deras djur och verksamhet. Enligt LRF är svensk mjölkproduktion bland de bästa i världen när det gäller djurvälfärd, miljö och antibiotikaanvändning, och deras mål är att denna nivå ska bevaras även med en mer flexibel beteslagstiftning.

Sammanfattningsvis innebär LRF:s motion en strävan efter att anpassa beteskraven till den moderna mjölkproduktionen för att öka konkurrenskraften, samtidigt som god djurvälfärd och hållbar produktion bibehålls (LRF 2024a).

2.4 Teoretisk syntes

Diskussionen om att slopa det svenska beteskravet för mjölkkor kan förstås genom olika ekonomiska och psykologiska teorier som belyser de potentiella effekterna för lantbrukare, konsumenter och marknaden i stort. Genom att använda teorier som självbestämmandeteorin, monopolistisk konkurrens, utbud och efterfrågan samt perfekt konkurrens kan vi få en djupare förståelse för hur förändringarna kan påverka lönsamhet och marknadsdynamik. Perspektiv kring EU-stöd och konsumentpreferenser ger ytterligare dimensioner till diskussionen, särskilt när det gäller hur lantbrukare och konsumenter kan påverkas.

2.4.1 Självbestämmandeteorin: Autonomi och motivation för lantbrukare

Enligt självbestämmandeteorin (Deci & Ryan 2017) är människors motivation kopplad till deras upplevelse av autonomi – det vill säga möjligheten att fatta egna beslut. Om beteskravet slopas kan lantbrukare ges större kontroll över sin produktion och därmed en större känsla av frihet i sitt företagande. Detta kan leda till högre arbetsmotivation och välmående. För vissa lantbrukare, särskilt de som har stora kostnader relaterade till betesdrift, kan slopandet innebära en ökad kostnadseffektivitet. För andra, som kanske har skapat ett varumärke kring etisk djurhållning, kan det bli en svårare balansgång att bibehålla det intresse de har byggt upp kring betesdrift.

2.4.2 Monopolistisk konkurrens: Differentiering och varumärkesbyggande

Inom teorin om monopolistisk konkurrens (Konkurrensverket 2025) handlar det om hur företag kan differentiera sina produkter för att skapa konkurrensfördelar. I fallet med slopat beteskrav kan producenter som väljer att fortsätta med betesdrift skapa ett differentiellt produktutbud och marknadsföra sina produkter som etiskt samt hållbart producerade. Denna strategi kan bidra till högre priser och högre vinstmarginaler för de som har en stark varumärkesprofil. Samtidigt kan de producenter som väljer att minska sina kostnader genom att inte följa beteskravet och hålla korna inomhus, vinna marknadsandelar genom att sänka sina priser. Här skapas en marknadynamik där lönsamheten beror på produktens differentiering och hur väl lantbrukaren kan kommunicera värdet av sina produkter till konsumenterna.

Ett annat viktigt ekonomiskt incitament är stöd. För lantbrukare skulle stödet vara kopplat till att ha kor på bete, och slopandet av beteskravet innebär det potentiell ersättning i form av ekonomiska stöd för kostnaderna att mjölkkor på bete. Detta kan skapa en högre lönsamhet för mjölkproducenter som varit belastade med höga kostnader för att ha mjölkkor på bete (Jonsson 2024).

2.4.3 Utbud och efterfrågan: Konsumentpreferenser och priselasticitet

Teorin om utbud och efterfrågan (Lundmark 2010) är central för att förstå hur marknaden kan förändras om beteskravet tas bort. Om betesdriften blir frivillig, kan mjölkproducenter sänka sina kostnader genom att bli ekonomiskt kompenserade för att ha mjölkorna på bete, vilket kan leda till en ökad lönsamhet och ett ökat utbud på marknaden. Ett större utbud av billigare mjölk kan potentiellt pressa ner priserna, vilket skulle kunna gynna de mer prisorienterade konsumenterna.

Här kommer konsumenternas preferenser in. En stor andel av konsumenterna efterfrågar idag mjölk från betesgående kor, dels för att det uppfattas som mer etiskt och hållbart, dels för att de anser att betande kor bidrar till bättre djurvälstånd (Gustafsson 2021). Denna icke-prismedvetna efterfrågan innebär att producenter som fortsätter med betesdrift kan differentiera sina produkter och fortsätta att ta högre priser på marknaden. Om efterfrågan på betesmjölk förblir stark, kan det ge producenter som upprätthåller betesdriften möjlighet att bibehålla höga marginaler på grund av ekonomisk kompensation för att ha mjölkkor på bete samt fortsatt höga mjölkpriser, trots att konkurrens från billigare produkter ökar.

2.4.4 Perfekt konkurrens

Enligt teorin om perfekt konkurrens (Ekonomifakta 2025) bör alla produkter vara identiska och priset skulle bestämmas genom konkurrens, där aktörerna inte har möjlighet att påverka marknadspriserna. I en sådan perfekt marknadssituation skulle det slojade beteskravet kunna leda till att alla producenter fokuserade på att erbjuda billigare produkter genom att hålla sina kor inomhus, vilket skulle sänka priserna på marknaden. Dock är detta scenario långt från verkligheten, där produkter differentieras och marknaden inte är helt transparent. Lantbrukare och mejerier har i praktiken möjlighet att skapa varumärken och sätta sina egna priser, vilket gör att en marknad med en viss grad av produktdifferentiering (som i vårt fall mellan betes- och inomhusprodukter) blir mer representativ för verkligheten.

2.4.5 Mjölföretagens lönsamhet

Lönsamheten för mjölföretag kommer till stor del att bero på hur de anpassar sig till förändrade marknadsförhållanden. Om beteskravet slopas kan producenter som övergår till mer kostnadseffektiva produktionsmetoder (som inomhusproduktion) minska sina driftskostnader, vilket potentiellt leder till ökad lönsamhet på kort sikt. Dock innebär detta även att vissa producenter kan förlora marknadsandelar om konsumenterna fortsätter att föredra mjölk från betande kor.

De som väljer att behålla betesdriften och behåller sina produkter som etiskt producerade kan å andra sidan ha möjlighet att ta högre priser och bibehålla eller öka sina vinster, förutsatt att konsumenternas preferenser för hållbarhet och djurvälstånd kvarstår. Här kan stöd spela en viktig roll, då lantbrukare som får stöd för betesdrift kan se sina marginaler påverkas positivt, medan de som avslutar betesdriften på grund av exempelvis dålig tillgång till bete kan kompensera för det genom lägre kostnader i sin produktion.

Sloandet av beteskravet för mjölkkor medför både ekonomiska möjligheter och utmaningar för lantbrukare och mjölkproducenter. Genom att ge lantbrukarna större autonomi att välja produktionssätt kan deras lönsamhet påverkas på olika

sätt, beroende på deras val att behålla betesdriften. Samtidigt spelar konsumentpreferenser en central roll i hur mjölkproducenter kan differentiera sina produkter och skapa varumärkesvärde som tillåter dem att ta högre priser. Slutligen är stöd ett ekonomiskt incitament som kan påverka lantbrukarnas beslut om produktionssätt, vilket gör att de företag som fortsätter med betesdrift kan bibehålla ett ekonomiskt incitament och uppfylla konsumenternas efterfrågan på hållbar och etisk mjölkproduktion.

3. Metod

Detta kapitel beskriver studiens metodval och tillvägagångssätt. Studien har en kvalitativ ansats med semistrukturerade intervjuer för att undersöka mjölkbönders uppfattningar om beteskravet. Valet av kvalitativ metod motiveras utifrån syftet att förstå djupare perspektiv. Kapitlet redogör även för deltagarna, urvalet av litteratur, forskarens reflexiva roll, samt hur studiens trovärdighet, äkthet och etiska överväganden hanterats.

En kvalitativ forskningsmetod kommer att användas där empiri samlas in för att bättre förstå området och koppla till befintliga teorier, som kallas induktiv ansats (Bryman & Bell 2017). Data samlas in genom intervjuer med två olika mjölkbönder. Intervjuerna kommer att hållas på det föredragna sättet från lantbrukarens sida, antingen digitalt eller på plats. Ur ett logistiskt perspektiv kommer de intervjuade vara inom liknande geografiska områden då möjlighet inte finns att åka långväga för en intervju, i författarnas fall intervjuas mjölkproducenter i Mälardalen.

3.1 Kvalitativa intervjuer

En kvalitativ intervju har flera fördelaktiga egenskaper vilket gör att det passar bäst till uppsatsens syfte vilket är att fånga mjölkböndernas åsikter. Den kvalitativa intervjumetoden är bra för att skapa sig en djupare förståelse för människors upplevelser och attityder. Det kan till och med vara önskvärt att låta intervjun röra sig i olika riktningar för att på detta sätt skapa en uppfattning om vad intervjugpersonen upplever vara relevant och viktigt (Bryman och Bell 2017).

Intervjuerna kommer att vara semistrukturerade samt följa en intervjuguide som finnes i bilagorna och har ett tema inriktat på beteskravet. Detta kommer medföra att intervjuerna ger samma typ av basfakta men även en flexibilitet och spontanitet för att ställa följdfrågor beroende på hur samtalet utvecklas vilket ger respondenten friheten att utforma svaren på sitt eget sätt, vilket gör att intervjuerna i stor utsträckning kan avvika från tänkta intervjuguides eller frågeschema. Enligt Bryman och Bell (2017) gör detta att intervjuerna tenderar att bli mer flexibla och följer den riktning som den intervjuades svar rör sig åt. Detta gör att intervjuens fokus kan skifta under intervjutillfället för att bättre passa in på det ämne eller ämnen som den intervjuade tycker är viktiga och passar dennes åsikter (Bryman och Bell 2017).

För att analysera de två genomförda intervjuerna har tematisk analys använts. Denna metod valdes för att den möjliggör systematiskt bearbetning av intervjudata genom att identifiera återkommande mönster och teman. Tematisk

analys är en bra metod för att fånga människors uppfattningar, attityder och erfarenheter. I denna studie har den tematiska analysen genomförts på följande sätt: noggrann läsning av intervjuerna, därefter har en gruppering av övergripande teman gjorts. Detta tillvägagångssätt har lett till en tydligare förståelse för respondenternas åsikter (Bryman och Bell 2017)

Under en intervju fångas respondentens subjektiva sanning, vilket behöver beaktas vid analys och diskussion. En kritisk ståndpunkt kommer att antas, och genom att anamma ett ontologiskt perspektiv där intervjusvaren analyseras för att skapa större förståelse inom området (Bryman & Bell 2017).

3.1.1 Deltagare

Två lantbrukare har intervjuats. Den första deltagaren som benämns som *Bonde A* har en mellan till stor konventionell mjölkproduktion. Gården har en besättning bestående av ca 300 mjölkande kor. Stallarna är relativt nya och korna mjölkas i grop. Gården har varit ekologiskt men ställde om till konventionell drift för ca tre år sedan. Gården är en arrendegård som har drivits av samma familj sedan 1990-talet och har stor erfarenhet av både växtodling och djurhållning. Totalt odlas ca 950 hektar delat på ägd och arrenderad mark.

Den andra deltagaren benämns som *Bonde B*. Bonde B driver en mellanstor gård som har varit i samma familjs ägo i flera generationer. Gården har besättning på ca 140 mjölkande kor och drivs konventionellt. Stallarna är äldre, dock renoverade och utrustade med tre mjölkrobotar. Utöver mjölkproduktionen finns även växtodling på gården där stor andel av det går till eget foder till djuren. Totalt odlas ca 400 hektar delat på ägd och arrenderad mark.

3.2 Litteraturgenomgång

En systematisk litteraturgenomgång har genomförts på databaserna Epsilon, Google Scholar och Primo, baserad på sökorden *beteskrav*, *mjölkbönder*, *fri marknad*, *perfekt konkurrens* samt *utbud och efterfrågan* för att bidra med relevant litteratur till studien. Litteraturgenomgången ligger till grund för uppsatsen bakgrund och teoriavsnitt detta för att identifiera centrala teoretiska begrepp som bör vara relevanta för uppsatsen syfte.

3.3 Trovärdighet och äkthet kvalitativa intervjustudier

Inom kvalitativ forskning är begreppen trovärdighet och äkthet centrala för att bedöma en studies kvalitet. Eftersom kvalitativa studier ofta bygger på tolkningar, subjektiva upplevelser och djupgående analyser av kontextuella faktorer, krävs andra kvalitetskriterier än de som används i kvantitativ forskning, där validitet, reliabilitet och objektivitet är huvudsakliga (Bryman & Bell 2017).

3.3.1 Trovärdighet

Trovärdighet handlar om hur väl forskarens tolkningar överensstämmer med deltagarnas upplevelser och perspektiv. För att säkerställa trovärdighet rekommenderar Bryman och Bell (2017) bland annat respondentvalidering, där forskaren återkopplar resultat eller tolkningar till respondenterna för att kontrollera att dessa känner igen sig i den bild som ges. Det stärker tilliten till att forskningen ger en rättvis och korrekt representation av deltagarnas upplevelser. I denna studie har respondentvalidering inte använts. Vid frågan om respondenterna ville ha återkoppling för att kontrollera representationen av det de sagt uttryckte båda två att det inte var önskvärt.

Ytterligare ett sätt att stärka trovärdigheten är triangulering, alltså att använda flera metoder eller datakällor för att belysa samma forskningsfråga. Inom intervjustudier kan detta exempelvis innebära att intervjuer kombineras med dokumentanalys eller observationer (Bryman och Bell 2017). Triangulering har inte nåtts i denna studie då det gjordes två intervjuer. Dock kan det hävdas att med de forskningsstudier som lyfts fram som bidragande litteratur, att studien når triangulering på med hjälp av dessa.

För att säkerställa studiens kvalitet har vi förhållit oss till och reflekterat kring de fyra kriterier för trovärdighet som Bryman och Bell (2017) lyfter fram inom kvalitativ forskning: *tillförlitlighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *konfirmering*. Tillförlitlighet har eftersträvat genom att använda semistrukturerade intervjuer som gav utrymme för deltagarnas egna erfarenheter. Vi har även använt direkta citat i resultatdelen för att återge deras utsagor med hög autenticitet.

Överförbarhet har beaktats genom att beskriva kontexten tydligt, exempelvis gårdarnas storlek, geografiska läge och produktionsförutsättningar, så att läsaren själv kan bedöma om resultaten kan vara relevanta i andra sammanhang. För att stärka pålitligheten har vi noggrant redogjort för forskningsprocessens olika steg, från urval till analys, på ett transparent sätt. Konfirmering har vi arbetat med genom att visa hur våra tolkningar förankrats i det empiriska materialet, samt genom reflektion över vår egen roll i analysen för att undvika att personliga värderingar påverkat slutsatserna.

3.3.2 Äkthet

Äkthet går ett steg längre än trovärdighet och fokuserar på den samhällsenliga och etiska dimensionen av forskning. Enligt Bryman och Bell (2017) innebär äkthet att forskningen inte bara återger deltagarnas perspektiv på ett korrekt sätt, utan också bidrar till ökad förståelse, medvetenhet och möjliggör förändring. Här ställs frågor som: Har forskningen gjort deltagarna mer medvetna om sin situation? Har den bidragit till att stärka deras röst eller synliggöra dolda strukturer?

Äkthet berör också rättvisa – att alla relevanta perspektiv ges utrymme, särskilt i studier som involverar olika maktpositioner eller intressegrupper. I intervjustudier kan detta exempelvis innebära att forskaren är medveten om sin roll och sin förståelse för problemet och egna värderingar. Och att dessa inte styr tolkningarna på bekostnad av deltagarnas egna upplevelser.

Studien eftersträvar äkthet genom att låta båda respondenternas perspektiv komma till tals, samt genom att använda direkta citat för att stärka rättvis återgivning. Även om urvalet är begränsat kan resultaten bidra till en ökad förståelse för hur beteslagstiftningen upplevs i praktiken, vilket kan sägas uppfylla pedagogisk autenticitet. Respondenterna har också bidragit med äkthet till studien då de har kunnat förklara processer kring djur och beteskravet som inte framkommer i teoretisk litteratur kring ämnet.

3.3.3 Kritisk reflektion

Trovärdighet och äkthet kräver en medveten och reflexiv forskarroll. I intervjustudier innebär detta att forskaren måste vara lyhörd, transparent och noggrann i sin dokumentation och analys. En utmaning är att tolkningsprocessen alltid är subjektiv i någon mån – forskaren påverkas av sina värderingar, sin teoretiska förståelseram och av forskningskontexten. Därför är det viktigt att forskaren redovisar sin metodologiska process tydligt, inklusive urval, intervjuupplägg, analysstrategi och eventuella begränsningar.

En annan aspekt är förtroendet mellan forskare och respondent, som i sig kan påverka både intervjuens djup och ärlighet. Tidsbrist, maktskillnader eller bristande anonymitet kan exempelvis påverka vad respondenterna väljer att säga – vilket i sin tur påverkar både trovärdigheten och äktheten i resultaten.

Sammanfattningsvis är trovärdighet och äkthet avgörande för kvalitativa intervjustudiers kvalitet och relevans. Genom en reflexiv, öppen och metodologiskt genomtänkt ansats kan forskaren bidra till både djup förståelse av det studerade ämnet och ett forskningsresultat som är tillförlitligt och meningsfullt för såväl deltagare som omvärld. Som Bryman och Bell (2017) framhåller är

dess kriterier inte bara tekniska, utan också etiska och samhälleliga och bör därför ses som en del av hela forskningsprocessen.

3.4 Reflexivet

Reflexivet är en viktig komponent i kvalitativa intervjustudier, särskilt i studier med ett litet antal respondenter där forskarens närvaro och tolkningar får stort genomslag. Enligt Bryman och Bell (2017) innebär reflexivet att forskaren kontinuerligt granskar sin egen roll i forskningsprocessen, inklusive hur egna värderingar, erfarenheter och antaganden kan påverka både insamlingen och tolkningen av data. I mindre studier som denna blir denna medvetenhet särskilt betydelsefull, eftersom varje intervju utgör en större andel av materialet och forskarens interaktion med deltagarna kan få större inverkan på resultatet. Genom att vara öppen med sin forskarroll och sina metodval kan forskaren öka studiens trovärdighet och visa på en medveten hantering av de subjektiva inslag som präglar kvalitativ forskning.

Empiriinsamlingen i vår studie sker genom två intervjuer med aktiva mjölkproducenter. Tanken bakom detta är att få flera perspektiv ifrån mjölkproduktion på två olika gårdar med olika förutsättningar till bete.

3.5 Etiska överväganden i intervjustudier

Etiska frågor är centrala i kvalitativa intervjustudier, då metoden innebär direktkontakt med människor och ofta berör personliga eller känsliga ämnen. Enligt Bryman och Bell (2017) bör forskaren ta hänsyn till fyra grundläggande etiska principer: informerat samtycke, konfidentialitet, skydd mot skada och att inte vilseleda deltagare. Det är viktigt att respondenter förstår syftet med studien, hur deras data kommer att användas, samt att de har möjlighet att avbryta sitt deltagande utan negativa följder.

Att i intervjuer ställa frågor om ett företags lönsamhet kan vara särskilt känsligt, särskilt i fall där det rör sig om enskilda firmor inom lantbruket. Dessa verksamheter är inte bara ekonomiska företag, utan ofta också familjeägda, går i arv och utgör en integrerad del av lantbrukarens identitet och livsstil. Något vi som forskare reflekterat över och tagit i hänsyn under intervjuerna. Lönsamheten påverkar inte bara verksamhetens framtid, utan även den privata ekonomin, boendesituation och personliga relationer. Som Bryman och Bell (2017) påpekar kan frågor om ekonomiska förhållanden uppfattas som integritetskränkande, särskilt om de uppfattas som en värdering av respondentens förmåga att driva sitt företag.

Det är därför avgörande att forskaren förmedlar hur konfidentialitet garanteras, och att inga uppgifter som kan identifiera enskilda lantbrukare eller deras gårdar kommer att delas offentligt. Enligt SLU används samtyckesblanketer för att säkerställa samtycke mellan respondent och forskare. Vi bör också vara lyhörda under intervjun och anpassa frågorna vid tecken på obehag. Samtidigt kan frågor om lönsamhet vara viktiga för att förstå strukturella villkor inom branschen och ge viktig information kring våra forskningsfrågor. Det kräver en etisk balans mellan forskningsintresse och respekt för individens integritet, en balans utgör en kärna i kvalitativ forskning (Bryman & Bell 2017).

3.6 Empiri

I empirikapitlet presenteras sammanfattningarna av de två intervjuerna som gjorts med två olika mjölkbönder, Bonde A och Bonde B.

3.6.1 Bonde A

Bonde A är medveten om LRF:s motion angående det slopade beteskravet men har själv inte gett sig in i debatten då hen inte är intresserad av det politiska inom jordbruk utan hellre lägger sitt fokus på gården och att djuren har det bra, sen får man anpassa sig efter beslut som faktiskt blir av.

Tillgängligheten till bete hos Bonde A är goda då det finns möjlighet till både produktionsbete och rastbete i direkt anslutning till ladugården där mjölkorna går. Attityden till bete hos Bonde A är god då hen anser att det i nuläget inte är några problem att uppfylla de krav som ställs från beteslagen angående hur mycket utevistelse korna måste ha. Bonde A jämförde med tidigare då de drivit produktionen ekologiskt samt Krav vilket ställde kraven på dem att korna skulle ut på produktionsbete och var tvungna att få i sig en viss mängd foder ute på betet, detta kunde vara svårt under torra somrar.

Angående produktionstapp för mjölkkor på bete ansåg Bonde A att det finns ett visst tapp men menade att det kommer under betessäsongen. Hen menade även att det är normalt men att produktionen uppskattades minska med 2 kg ECM per ko per dag. Bonde A påpekade också att juverhälsan var sämre under betessäsongen, men la till att hen var osäker om det var på grund av betesdriften, värmen eller både och.

Bonde A upplever betesdriften som enkel och menar på att med de förutsättningar som de har behöver dom knappt inte lägga någon tid på det. Bonde A menar dock att det är djurmängden som gör betesdriften enkel och belyser att för större gårdar med en stor mängd djur kan betesdriften vara besvärlig och ta mycket tid, för

dessas gårdar passar det sämre att bli tvingad genom att lagkrav att ha djuren på bete.

Angående en möjlig förändring i produktionen vid en ändring av beteskravet står Bonde A fast vid att det inte kommer ske några förändringar på kort sikt. Detta främst då hen är ansluten till Arla 3.0 vilket är välfärdsprogram från Arla som är designat för att öka välmående hos korna. I enlighet med detta program har Bonde A gjort flera åtgärder, bland annat har korna en längre betessäsong än vad lagkravet säger. Med dessa välfärdsåtgärder får Bonde A lite extra betalt för sin mjölk från Arla, och menar att det inte är värt att ändra på produktionen som det ser ut idag även med en förändrad beteslag. Bonde A påpekar dock att en kollega som driver en större gård med 1000 mjölkade mjölkkor som också är med i Arla 3.0 inte kommer fortsätta ha korna ute på bete om beteskravet för mjölkkor tas bort, om inte mejeri eller staten motiverar betesdrift med högre ekonomiskt stöd än Arla 3.0 erbjuder.

Om en ändring i motionen skulle göras med förslag från lantbrukarna själva tyckte Bonde A att en ändring som resulterade i att flera beslut hamnade hos bonden själv var att föredra för att på så sätt skapa ett större självbestämmande, då bönderna i stor utsträckning är reglerade av lagar och regler som branschen ser ut idag. Vidare menade Bonde A att beteskravet inte skulle vara nyckeln till en förbättrad lönsamhet för mjölkbönderna utan problemet finns bland flera andra faktorer kring företagen och produktionen.

3.6.2 Bonde B

Bonde B är medveten om att debatten kring beteskravet pågår men har själv inte engagerat sig. Bonde B menar att oavsett om det blir en lagändring eller ej kommer det inte att förändra hur produktionen ser ut hos hen.

Tillgängligheten till bete hos Bonde B är till stor del bra enligt hen själv. Det finns bra med tillgängliga skogsbeten i närheten som ungdjur och sinkor går på. För mjölkkena har Bonde B ett rastbete på fyra hektar åkermark som ligger i anslutning till stallet. Enligt Bonde B är det inga problem med tiden det tar med djurflyttar eller rastbetet till mjölkkena.

Bonde B menar dock att det problem som hen anser med beteskravet är att hålla hullet på de djur som är ute på bete, inte att mjölkkena måste få sina utetimmar. På den punkt att uppfylla beteskravets timmar för mjölkkena menar Bonde B att det oftast inte är några problem då djuren uppskattar att vara ute på nätterna när det är svalt och sen kunna vara inne när det blir varmt ute, Bonde B vill även påpeka att de installerat fläktar i taket förra året och med det fått till ett bra

inomhusklimat på sommaren som är svalt och skönt för djuren. Bonde B menar att eftersom hen och hens personal jobbar med djuren varje dag så har de en större förståelse för vilka djur som mår bra av att vara ute och under vilka perioder mjölkarna föredrar att vara inne. Här nämner hen exemplet tidigare kring värmen men också under blöta somrar när hagarna trampas sönder och blir för leriga. Bonde B utvecklar detta genom att berätta om det informationsglapp hen upplever mellan konsumenter och de som tar hand om mjölkarna varje dag. De dagarna vi människor vill vara ute och sola vill korna ligga inne under fläktarna där det är svalt.

Vid en potentiell lagändring kring beteslagen menar Bonde B på att produktionen fungerar bra som den är idag och att hen inte skulle förändra den förutom möjligen att han inte skulle släppa ut mjölkarna direkt efter ett tungt regn för att korna skulle slippa lera i rasthagen. Dock menar Bonde B också till att det skulle vara bra att göra ett tillägg i förslaget till lagförändringen för att täcka mer än mjölkarna då hen känner att det är svårt att hålla hullet på dräktiga kvigor även fast dom stödutfodras i hagarna. Detta är något som Bonde B skulle vara bra både ur ett djurvälfaärs perspektiv samt att även få känna mer självbestämmande kring djuren. Bonde B driver en mjölkproduktion med bara mjölkkor av rasen Holstein, endast en SRB fanns av nostalgiska skäl i besättningen. Hen menade att hens högproducerande Holstein under laktation och innan kalvning är svåra att hålla i bra hull.

4. Resultat

Detta kapitel redogör för de resultat som framkommit genom två kvalitativa intervjuer med svenska mjölkbönder. Intervjuerna analyserades tematisk med fokus på att besvara studiens två forskningsfrågor. Respondenterna representerar olika typer av mjölkgårdar med något varierande storlek och geografiskt läge inom den zon som undersökts. För att skydda deras anonymitet benämns de här som Bonde A och B

4.1 Böndernas inställning till att slopa beteskravet för mjölkkor

Det första forskningsmålet i studien var att undersöka hur svenska mjölkbönder ställer sig till att ta bort beteslagstiftningen. Båda respondenterna uttryckte en vilja att i större utsträckning kunna fatta självständiga beslut kring betesdriften, men ingen förespråkade ett totalt avskaffande av möjligheten till bete. I stället betonades vikten av att behålla betesgång som ett valfritt alternativ, snarare än ett lagstadgat krav. Detta kopplar till självbestämmandeteorin, där upplevd autonomi i arbetsutövningen är central för motivation och långsiktig hållbarhet:

"Det handlar inte om att vi inte vill ha djuren ute – tvärtom. Men att bli tvingad genom lag, det passar inte alla gårdar." (Bonde A)

"Vi som jobbar med djuren varje dag, vi känner djuren bäst och vi vet att hög mjölkande kor inte vill vara ute i värme eller mår bra av att vara ute i för leriga hagar. " (Bonde B)

Respondenterna var dock samstämmiga i att betesdrift fortfarande upplevs som en norm inom svensk mjölkproduktion, och att konsumenternas förtroende i hög grad bygger på uppfattningen att mjölkkor får vistas utomhus:

"Jag känner att det blir lite av ett informationsglapp mellan konsumenter och bönder, verkligheten är inte riktigt som Arlas Bregott-reklam. Det blir lite missvisande." (Bonde B)

Ett återkommande tema var att gårdens storlek påverkar hur beteskravet upplevs i praktiken. En respondent menade att det för mindre gårdar är relativt hanterbart att ordna bete, medan det för större gårdar är betydligt mer resurskrävande. Ett rastbete går för de flesta bönderna att få tag på eftersom det är mindre till storleken än produktionsbetet, men under en regnig sommar blir ett rastbete lätt lerigt och söndertrampat:

"Vi är inte så stora, så det går att få ut djuren utan större problem. Men de som har över 1 000 kor har ju inte tillgång till produktionsbete på det sättet. Där blir det en mer logistisk fråga." (Bonde A)

Bonde A driver produktion på en gård som för två år sedan ställde om ifrån ekologiskt till konventionellt. Som ekologisk mjölkproducent är kraven kring betesdrift ännu högre, bland annat ska det säkerställas att korna får i sig en viss andel av fodret på bete under säsongen:

"Under torra somrar som ekologiska mjölkbönder hade vi svårt att få betet att räcka till korna" (Bonde A)

Dessa utsagor illustrerar hur beteskravet upplevs som en begränsning inom ramen för en marknad präglad av monopolistisk konkurrens, där mervärden som djurvälstånd och miljöhänsyn används för att differentiera produkter. Samtidigt uttrycktes farhågor om att en slopad lag kan medföra att olika gårdar konkurrerar på olika villkor, vilket kan leda till ojämlik konkurrens inom branschen.

4.2 Beteslagens betydelse för lönsamheten

Ett slopat beteskrav för mjölkkor sågs generellt som en kostnadsfråga, särskilt vad gäller arbetsinsats, stängsel, tillsyn och produktionsbortfall. Båda bönder beskrev att det krävs resurser för att upprätthålla lagens krav, men att dessa investeringar delvis motiveras av konsumenternas förväntningar och möjligheten att ta ut ett högre pris på produkten. Vidare beskrev även bönderna att produktionen går ner under säsongen, bortfallet uppskattades till ungefär 2 kilo ECM per ko per dag av *Bonde A*.

För att fortsätta hålla kor på bete föreslog en respondent en bättre och tydligare kompensation som är kopplat till antingen staten eller mejerierna. En kompensation som överstiger den nivå som går att erhålla i dagens läge från till exempel Arlas djurvälståndsprogram:

"Arla 3.0 ger ett litet tillägg på mjölkpriset, dock vet jag en kollega som har betydligt mer djur i besättningen, upp åt emot 1 000 djur som inte tycker det är tillräckligt med kompensation. Så om beteskravet togs bort och ingen ytterligare kompensation kommer så hade han tagit in sina lakterande kor." (Bonde A)

I linje med resonemang kring utbud och efterfrågan menade en av respondenterna att en minskad efterfrågan på svensk mjölk befarades också, om förtroendet för

svensk djurhållning minskar. En aspekt som lyftes av en av respondenterna var även betesdriftens påverkan på djurens hälsa och produktion, särskilt med hänsyn till ras, även innan de räknas som mjölkkor:

" Jag känner att det alltid blir ett tapp för de djur som kommer tillbaka från betet det är som att de inte kan tillgodose sin tillväxt ute på bete även om vi försöker stödutfodra utan de rör sig mer och äter mindre." (Bonde B)

Denna synpunkt illustrerar att betesdrift inte enbart är en fråga om ekonomi och marknadsföring, utan också om praktiska och biologiska förhållanden som varierar mellan djurraser och produktionsinriktningar ett perspektiv som det bör forskas vidare om.

En av respondenterna ställde sig frågande till huruvida beteskravet är nyckeln till lönsamheten för mjölkbönderna. Detta visar på att det finns många olika aspekter till att uppnå lönsamhet och att det finns olika vägar och hinder för att uppnå den inom lantbruket:

" En motfråga från mitt håll: Tror ni att det är beteskravet som påverkar böndernas lönsamhet negativt i så stor grad att det är därför de lägger ner? "
(Bonde A)

5. Diskussion och slutsats

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur svenska mjölkbönder ställer sig till ett slopande av beteskravet för lakterande mjölkkor samt vilken betydelse denna lagstiftning har för deras lönsamhet. Resultaten från två kvalitativa intervjuer visar att frågan väcker starka och delvis motstridiga reaktioner. Diskussionen nedan väver samman empiriska fynd med studiens teoretiska ramverk samt relaterad forskning.

5.1 Självbestämmande och gårdsanpassade lösningar

Respondenterna uttryckte en önskan om att få större frihet att anpassa betesdriften efter den egna gårdens förutsättningar. Detta bekräftar relevansen av självbestämmandeteorin, där graden av autonomi har visat sig vara avgörande för motivation och långsiktig hållbarhet i arbetet. Beteslagen upplevdes av de båda bönderna som stelbent, särskilt i sin nuvarande form där kravet gäller alla lakterande kor oavsett gårdens storlek, geografiska läge eller djurbesättningens sammansättning.

Enligt en av respondenterna, med god insyn i en annan större mjölkgård med omkring 1 000 djur, är det praktiskt svårt att tillämpa lagen eftersom tillgången till sammanhängande betesmarker i nära anslutning till ladugården är begränsad. Samtidigt beskrev respondenterna, som driver något mindre gårdar att betesdriften fungerade relativt smidigt, vilket antyder att ett generellt lagkrav kan slå orättvist mellan olika produktionsstorlekar. Här skulle en mer flexibel modell kunna ge utrymme för gårdsanpassade lösningar.

Självbestämmande inom lantbruket är en komplex fråga som förtjänar att problematiseras, särskilt när det gäller djurhållning. Ett alltför omfattande självbestämmande kan leda till bristande och oönskade konsekvenser för djurvälståndet. Därför är det nödvändigt med tydliga lagar och regelverk som styr verksamheten. Samtidigt framkommer det i intervjuerna med lantbrukarna att det finns en upplevd önskan om ökat självbestämmande. Detta kan förstås i ljuset av att lantbruket redan är föremål för omfattande reglering, både vad gäller djurhållning och jordbruk, vilket kan upplevas som begränsande när reglerna ofta sätts av personer långt borta ifrån produktionen på gårdarna. Därför uttrycker respondenterna ett behov av ökad autonomi inom vissa områden, då bland annat kring betesdriften, snarare än ett helt oreglerat handlingsutrymme.

5.2 Ekonomiska konsekvenser av betesdrift

Beteskravet innebär tydliga kostnader för mjölkproducenter, vilket också lyfts i Jordbruksverkets rapport RA 14:16 (2014). Rapporten visar att kostnader för inhägnader, tillsyn, logistik och extra arbetskraft är särskilt kännbara på större gårdar, där logistik kring gruppindelning och transporter till bete ofta är komplex. Dessa resultat bekräftas delvis av intervjuerna i denna studie, där respondenterna beskrev betet som ett kostnadskrävande krav med hänvisning till produktionsbortfall eller djur som kom tillbaka ifrån betet tunna.

En intressant fråga som framkom i resultatdelen är: *"Tror ni att det är beteskravet som påverkar böndernas lönsamhet negativt i så stor grad att det är därför de lägger ner?"*. Citatet synliggör en viktig nyans i debatten om beteskravet. Det belyser att även om beteskravet ofta diskuteras som en ekonomisk börda, är det sällan den enda eller avgörande orsaken till mjölkbönders ekonomiska svårigheter. Flera faktorer påverkar lönsamheten inom mjölkproduktionen, däribland gårdens storlek, investeringskostnader och marknadens prispress. Många mindre gårdar saknar ekonomiskt utrymme för de investeringar som krävs för att möta både djurskyddskraven och för att bli en konkurrenskraftig produktion. I detta sammanhang kan beteskravet framstå som ännu ett lagkrav i en redan komplex och pressad ekonomisk situation.

Respondenterna uttryckte att ett slopat beteskrav inte nödvändigtvis skulle innebära att korna inte längre får gå ute, utan att det skulle kunna signalera en ökad tillit från staten till böndernas egen kompetens och djurvälståndsetik. Ett sådant symbolvärde kan vara viktigt i ett yrke där förtroende, handlingsfrihet och erkännande spelar stor roll för yrkesstoltheten. Vidare kan en alternativ lösning vara att omvandla beteskravet från ett obligatoriskt regelverk till ett incitamentsbaserat system, där bönder som väljer att ha sina djur på bete under sommaren får ekonomiskt stöd för bland annat det produktionsbortfall som ibland sker under betessäsongen. Det skulle kunna bidra till att både bevara betesdriften och stärka gårdarnas ekonomi – utan att upplevas som en top-down-åtgärd från myndigheter.

Det är därför relevant att diskutera om nuvarande regelverk är ändamålsenligt för att uppnå sina syften, eller om det riskerar att motverka dem genom att försvaga mjölkböndernas ekonomiska och sociala hållbarhet. Citatet från Bonde A belyser därmed inte bara en kritik mot beteskravet i sig, utan öppnar upp för en bredare diskussion om strukturförändringar, tillit till yrkesgruppen och hur politiska styrmedel kan utformas för att stödja snarare än motverka en hållbar mjölkproduktion.

Vidare uttryckte båda respondenterna och beskrev fall hos kollegor med större produktion där beteskravet upplevdes mer problematiskt än på respondenternas gårdar, samtidigt framhöll en av respondenterna att dessa kostnader i viss mån vägs upp av mervärdet som betesdrift tillför mjölken – ett värde som bärs av konsumenternas preferenser, vilket leder in i nästa diskussionspunkt.

5.3 Betesdriftens roll i en differentierad marknad

Den svenska mjölkmarknaden kännetecknas inte av perfekt konkurrens utan snarare av monopolistisk konkurrens, där mervärden som djurvälstånd, lokal förankring och naturliga produktionsmetoder används för att särskilja produkten. Enligt Gustafsson (2021) ser många konsumenter betesgång som en självklar del av svensk mjölkproduktion, och kopplar detta direkt till god djurvälstånd.

Även respondenterna i denna studie uttryckte oro för att ett slopande av beteskravet skulle kunna skada det svenska mjölkvarumärket. Konsumenternas förtroende ansågs vara starkt kopplat till bilden av kor på bete, och ett förlorat förtroende skulle kunna påverka efterfrågan negativt. Detta skapar en spänning mellan producenters behov av effektivitet och konsumenters värderingar – en balansgång som är central i dagens livsmedelsproduktion.

5.4 Djuretik, hälsa och produktionspåverkan

En aspekt som inte bara rör ekonomi utan också djuretik är djurens hälsa under betessäsongen. I en studie av Nevala (2024) framkom det att mjölkkor under betessäsong visat ökad risk för juverinflammation, klövhälsoproblem och en allmänt minskad mjölkavkastning, delvis till följd av svårigheter att optimera näringsintaget. Detta bekräftades av en av respondenterna i denna studie, som pekade på att vissa raser, som Holstein, lätt tappat häll under bete – trots stödutfodring.

Dessa problem lyfter att betesgång inte nödvändigtvis är den bästa lösningen ur alla aspekter av djurhälsa och produktionsoptimering. Särskilt i en modern, högproducerande besättning kan det uppstå målkonflikter mellan traditionella ideal om djurhållning och de faktiska behoven hos dagens mjölkkor. Detta stärker argumentet för en mer flexibel lagstiftning där betesgång inte är ett krav, men där incitament finns att uppmuntra det i de fall där det är lämpligt och välfungerande.

5.5 Marknadsdynamik: utbud, efterfrågan och konkurrens

Om beteskravet tas bort finns det, enligt respondenterna, en risk att färre gårdar erbjuder mjölk från betande kor, särskilt om inte ekonomiska incitament införs. Enligt utbuds- och efterfrågemodellen kan ett minskat utbud av betesbaserad mjölk, givet att efterfrågan kvarstår, leda till prisökningar eller nischmarknader. Om däremot förtroendet för hela den svenska mjölkproduktionen minskar, kan efterfrågan sjunka – med negativa effekter för hela sektorn.

I en situation där betesdriften blir ett frivilligt val finns också risken att marknaden rör sig närmare perfekt konkurrens, där pris blir den dominerande konkurrensfaktorn. Detta skulle kunna försämra möjligheterna för svenska bönder att ta betalt för de mervärden som idag bygger på beteslagen, vilket också uttrycktes av den ena respondenten.

5.6 Slutsats

Sammantaget visar denna studie att av de svenska mjölkbönder som intervjuats upplever båda två beteslagen som både ett stöd och ett hinder. Den upplevs skydda förtroendet för svensk mjölkproduktion men skapar samtidigt praktiska och ekonomiska utmaningar – särskilt för större gårdar. Resultaten antyder att det finns ett behov av att se över beteslagstiftningen, men att ett totalt avskaffande bör ske med försiktighet och kompletteras med incitament för frivillig betesgång, särskilt i form av ersättningar, rådgivning och märkning.

Vidare behövs mer forskning om hur olika former av betesdrift påverkar djurhälsa och produktivitet, särskilt med hänsyn till olika raser och produktionssystem. En differentierad politik som väger in både konsumentpreferenser och producentvillkor kan vara en väg framåt för att upprätthålla en hållbar och konkurrenskraftig mjölkproduktion i Sverige

5.7 Förslag till vidare forskning och kritisk reflektion

Även om denna studie ger en fördjupad inblick i mjölkbönders syn på det lagstadgade beteskravet, är urvalet begränsat till två intervjuer. Det innebär att resultaten inte kan generaliseras till hela den svenska mjölksektorn. Gårdarnas förutsättningar varierar kraftigt beroende på geografiskt läge, besättningsstorlek, produktionssystem och ekonomiska villkor. För att få en mer representativ bild av branschens inställning till en eventuell reform av beteslagen bör framtida studier inkludera ett större antal respondenter, gärna från både konventionella och ekologiska gårdar, samt från olika delar av landet.

Vidare forskning bör även undersöka:

- *Konsumenters betalningsvilja* för mjölk från kor med betesgång, kopplat till märkning och informationsnivå.
- *Effekterna av frivillig betesdrift* i länder där lagkrav inte finns, men där djurvälstånd är marknadsförd och kostnader ersatta genom stöd.
- *Ekonomiska analyser* av hur olika ersättningsmodeller för frivillig betesgång kan utformas.
- *Hälso- och produktionsdata* över längre perioder för att tydligare förstå betesdriftens effekter på olika koraser, särskilt inom högproducerande besättningar.

En tvärvetenskaplig ansats som kombinerar lantbruksekonomi, etologi och konsumentbeteende kan vara värdefull för att skapa ett beslutsunderlag som tar hänsyn till hela värdekedjan – från gård till konsument.

Referenser

Skriftliga referenser:

ATL (2024). "Hur ska vi få betalt för merkostnaden som beteskravet innebär?" <https://www.atl.nu/hur-ska-vi-fa-betalt-for-merkostnaden-som-beteskravet-innebar> [02/12–2024]

Bryman, A. och Bell, E. (2013). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*, upplaga 3. Liber. [05/12–2025]

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2017). *Basic Psychological Needs in Motivation, Development and Wellness*. New York: Guilford Publications, Inc [15/4–2025]

Ekots lördagsintervju (2024) *Minister vill se bidra för att ha kor ute – om beteskrav avskaffas* (2024) Sveriges Radio 28/9–2024
<https://sverigesradio.se/artikel/minister-vill-se-bidrag-for-att-ha-kor-ute-om-beteskrav-avskaffas> [02/12–2024]

Ekonomifakta (2025), Jacob Öljemark, *Konkurrens*
https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/nationalekonomisk-teori/mikroekonomi/konkurrens_1211807.html [15/4–2025]

Europeiska unionen (2025) *EU priser på rå mjölk* https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/cd84dd7e-e105-4057-82d9-e1f9bcb5c153_en?filename=eu-raw-milk-prices_en.pdf&prefLang=sv [15/5–2025]

Företagarna (2025) *Enskild firma - när passar det?*
<https://www.foretagarna.se/driva-eget-foretag/foretagsformer/enskild-firma/> [15/4–2025]

Gustafsson, G. (2021) *Konsumenters inställning till ett slopat beteskrav : en enkätstudie*. SLU, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
https://stud.epsilon.slu.se/17004/1/Gustafsson_G_210701.pdf [20/4–2025]

Greppa näringen (2017) *Betesregler*
<https://adm.greppa.nu/download/18.70579223166df8bf842ed91d/1661861192234/regler-for-betesdrift.pdf> [15/4–2025]

Törnquist, M. Ekman, S. Frid, G. Holm, A. Hultgren, A. (2014) *Beteslagstiftningens effekter på lönsamheten i mjölkföretagen – en studie av tre typgårdar* (2014:16). Jordbruksverket
https://www2.jordbruksverket.se/download/18.37e9ac46144f41921cd33bb9/1412155134737/ra14_16v2.pdf [15/4–2025]

Jonsson, C. (2024) *Hur ska vi få betalt för merkostnaden för bete: en debattartikel*, ATL, Lantbrukarnas Affärstidning.

<https://www.atl.nu/hur-ska-vi-fa-betalt-for-merkostnaden-som-beteskravet-innebar> [21/4–2025]

Jordbruksverket (2023a) *Lantbrukarens arbetsmiljö och hälsa: Rapport 2023:10*. Jönköping: Jordbruksverket.
https://www2.jordbruksverket.se/download/18.1b29a1dd194b2e05896f2b6e/1742289358492/ra25_3.pdf [21/04–2025]

Jordbruksverket. (2023b). *Lönsamhet i jordbruket – statistik och analyser*.
<https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2025-02-27-jordbruksekonomiska-undersokningen-2023> [21/04–2025]

Jordbruksverket (2024) *Jordbruksföretag och företagare 2024*
<https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2024-11-12-jordbruksforetag-och-foretagare-2024> [15/4–2025]

Konkurrensverket (2025) *Monopolistisk konkurrens*
<https://www.konkurrensverket.se/konkurrens/om-konkurrens/monopolistisk-konkurrens/> [20/04–2025]

Lantbrukarnas Riksförbund (2024a) *Frågor och svar om LRFs inställning till beteslagen* <https://www.lrf.se/om-lrf/lrf-s-branschavdelningar/mjolk/fragor-och-svar-om-lrfs-installning-till-beteslagen/> [02/12–2024]

LRF (2023). *Motion: Slopät beteskrav för lakterande mjölkkor*. Tillgänglig på: <https://www.lrf.se> [12/05–2025].

Lantbrukarnas Riksförbund (2024b) *Svensk mjölk i siffror* <https://www.lrf.se/las-mer/svensk-mjolk-i-siffror/> [02/12–2024]

Lantbrukarnas Riksförbund (2024c) *LRF Dalarna : kor är självklart inga maskiner* <https://www.lrf.se/nyheter/lrf-dalarna-kor-ar-sjalvklart-inga-maskiner/> [02/12–2024]

Lantbrukarnas Riksförbund (2024d) *Slopät beteskrav: En ny era för svensk mjölkproduktion* <https://www.lrf.se/nyheter/slopät-beteskrav-en-ny-era-for-svensk-mjolkproduktion/> [05/01–2025]

Lundmark, R (2010) *Mikroekonomi: Teori och tillämpning*, upplaga 1. Studentlitteratur AB. [10/4–2025]

- Lära (2025 *motivation genom självbestämmande (SDT)*)
<https://lara.se/motivation-genom-sjalvbestammande-sdt/> [20/04–2025]
- Martiin, C (2024) *Svensk mjölkproduktion under 40 år*: Sveriges lantbruksuniversitet, framtidsplattformen SLU Future Food
https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/fu-food/publikationer/future-food-reports/slu-futurefood_rapport24_svenskmjolk_web.pdf [5/5–2025]
- Nevala, H. (2024) *Svenska mjölkbönders uppfattningar om mjölkkor på sommarbete* SLU. Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd.
<https://stud.epsilon.slu.se/20668/1/h-nevala-20241118.pdf> [15/4–2025]
- Regeringen. (2024). *Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd*.
https://www.regeringen.se/contentassets/4944b3de94714f6dba7f46398edb4c70/so-u-2024_56_animalieproduktion-med-hog-konkurrenskraft-och-gott-djurskydd.pdf [17/4–2025]
- Rehnqvist, T & Sahlin, M. (2008) *Motivation och lönsamhet: en studie om motivationshöjande åtgärder och effekten på lönsamheten*. <https://hb.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1310859&dswid=-9194> [20/4–2025]
- Svensk Mjolk (2023) *Svensk mjölk i siffror* <https://www.svenskmjolk.se/nyheter/2024/svensk-mjolk-i-siffror/> [02/12–2024]
- Sveriges riksdag (2023) *Jordförvärvslag (1979:230)*
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/jordforvarvslag-1979230_sfs-1979-230 [15/4–2025]
- Världsnaturfonden WWF (2024) ”Stå upp för kornas rätt att beta”
<https://www.wwf.se/debattartikel/sta-upp-for-kornas-ratt-att-fa-beta/> [28/12–2024]

Personlig kommunikation (intervju):

Bonde A,
 Muntlig intervju på plats 2025-05-09

Bonde B,
 Muntlig intervju på plats 2025-05-12

Populärvetenskaplig sammanfattning: *"Måste mjölkkor gå ute? En studie om mjölkbönders syn på beteskravet."*

Sverige är idag det enda landet inom EU som har ett lagkrav på att mjölkkor ska få gå ut på bete under sommaren. Detta ses av många som en självklarhet – både för djurens välmående och för att det ger svenska mejeriprodukter ett gott rykte. Samtidigt brottas landets mjölkbönder med en tuff lönsamhetssituation och en vardag där varje kostnad räknas. I denna studie har vi intervjuat två mjölkbönder i Mellansverige för att förstå hur de ser på beteskravet – både ur ett ekonomiskt, praktiskt och djurhälsomässigt perspektiv. Syftet var att undersöka hur ett slopat krav skulle påverka deras verksamheter och motivation.

Resultaten visar att bönderna inte vill ta bort möjligheten till bete, men att de önskar mer frihet att bestämma själva. Enligt dem fungerar dagens regler inte lika bra för alla gårdar, särskilt större besättningar har svårare att få tillräckligt med bete nära ladugården. De lyfter även att kor som producerar mycket mjölk ibland mår sämre av att vara ute när det är varmt eller lerigt. Betesgång innebär också ökade kostnader – både i form av arbetsinsats och minskad mjölkproduktion. I vissa fall kan varje ko på bete kosta upp till 1200 kronor mer per år. Detta är en utmaning i en bransch där marginalerna redan är små. Samtidigt finns en oro att om korna inte längre får gå ute, kan konsumenternas förtroende för svensk mjölk minska, vilket i sin tur kan påverka försäljningen negativt.

Studien visar alltså att beteskravet skapar en målkonflikt. Å ena sidan vill bönderna öka sin lönsamhet och självbestämmande. Å andra sidan är betesgång något som konsumenter värdesätter högt. En möjlig lösning som lyfts fram är att ersätta dagens lagkrav med ekonomiska incitament, det vill säga att bönder som låter korna gå ute får extra betalt, men att det sker på frivillig basis.

Sammanfattningsvis visar uppsatsen att det inte finns ett enkelt svar på frågan om beteskravet bör finnas kvar eller inte. För bönderna handlar det både om ekonomi, djurhälsa och arbetsmiljö. För samhället handlar det om djurvälstånd, konsumentförtroende och hur svensk matproduktion ska se ut. Det är en komplex fråga som kräver lyhördhet för både lantbrukarnas åsikter och konsumenternas förväntningar.

Bilaga 1

Basfrågor

Vart bedrivs eran produktion?

Hur många djur består besättningen av? Hur många mjölkande kor har ni?

Vilket mjölksystem bedriver ni eran produktion i? Bedrivs produktionen ekologiskt eller konventionell?

Hur länge har ni drivit gården? Är det en familjegård eller har ni köpt?

Hur ser era möjligheter för bete för mjölkkorna? Hur ser era möjligheter för bete ut för resterande djur i besättningen?

Huvudfrågor

Påverkar betesdriften era djurs hälsa något?

Upplever ni något produktionstapp idag kopplat till betet?

Hur fungerar er betesdrift idag?

Hur många timmar lägger ni på betesdrift för mjölkkorna idag?

Har ni läst förslaget från LRF kring att slopa beteskrav för mjölkkor?

Hur tror ni att ett slopat beteskrav skulle ändra vad konsumenter tänker kring mjölkproduktion?

Skulle er produktion ändras något och hur isåfall?

Hur skulle kornas utevistelse ändras inom er produktion?

Vad tycker ni om motionen ifrån LRF? Om ni får föreslå en ändring till motionen vad skulle det vara?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

Alla författare till arbetet måste kryssa i sitt godkännande. Ta bort eller lägg till rader beroende på antalet författare. Ta bort den här texten när den inte längre behövs.

☒ JA, jag, Erik Andersson har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☒ JA, jag, Stina Helander har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.